

діалогу ще на стадії розробки та обговорення їх потенційного впровадження. Залучати конкретних прямих експертів у сфері соціального діалогу може як держава, так і інші активні учасники соціального діалогу.

У подальшому слід розробити технології відбору прямих експертів у рамках соціального діалогу та розробити детальні інструкції їх діяльності, які слід закріпити на законодавчому рівні.

Список літератури: 1. Спенсер Л. Компетенци на работе / Лайл Спенсер, Сайн Спенсер ; пер. с англ. – М. : Изд-во ГИППО, 2010. – 384 с. 2. Дружилов С. А. Обобщенный (интегральный) подход к обеспечению становления профессионализма человека [Електронний ресурс] / С. А. Дружилов. – Режим доступу: <http://www.psystudy.ru/index.php/num/2012n1-21/621-druzhilov21.html>. 3. Питер Лоуренс Дж. Принцип Питера / Лоуренс Дж. Питер ; пер. с англ. М. Арского // Иностранная Литература. – 1971. – № 8. – С. 32–34.

Надійшла до редколегії 02.11.2012

Осуществлен теоретический анализ статусно-ролевых особенностей деятельности прямых экспертов в рамках социального диалога. Предложены пути оптимизации деятельности прямых экспертов в рамках социального диалога.

The theoretical analysis of status and role features of activity of direct role experts within the framework of social dialogue is carried out. The ways of optimization of activity of direct experts within the framework of social dialogue are offered.

УДК 316.33:37

К. М. Котеленець

УНІВЕРСИТЕТ ДОНБАСУ ОЧИМА СТУДЕНТІВ (ЗА ДАНИМИ АНКЕТУВАННЯ СТУДЕНТІВ)

Розкрито сучасний стан університетів Донбасу. Проаналізовано думку студентів щодо престижності університетів у регіональному, національному та європейському освітньому просторі, якості університетської освіти, потребності та престижності спеціальностей регіону та його перспективний шлях розвитку.

Після здобуття Україною незалежності у 1991 р. почала змінюватися політика у вищій освіті. Соціально-економічна криза викликала застій у цій сфері. У перші роки кризи університети стають на шлях жорсткої конкуренції (внаслідок повної або часткової відсутності державного фінансування). Університети активно змінюють свої назви, відкривають нові факультети, напрямки навчання. У кожному університеті Донбасу з'являється економічний факультет. Спостерігається мода на економічні та юридичні спеціальності, на що швидко реагують ВНЗ. У підсумку, випускники ВНЗ стикаються з проблемами працевлаштування внаслідок того, що спеціалістів економічних та юридичних спеціальностей випускається більше, ніж потрібно не тільки регіону, але й Україні

© Котеленець К. М., 2012

в цілому. Масове включення ВНЗ у Болонський процес є проявом глобалізації й пов'язане з установленням єдиних навчальних стандартів Європи. Але існує протиріччя між вимогами Болонського процесу та основною соціальною метою української вищої освіти. Він налаштований на вивчення дешевої робочої сили, яка не могла б критично мислити та проявляти ініціативу. А національна програма була націлена на підготовку інтелектуально розвиненої, креативно мислячої особистості із соціальним капіталом. Зростає кількість університетів. Вища освіта стає бізнесом. На сучасному етапі розвитку університети не відповідають ні європейським, ні національним вимогам. Зараз головний суб'єкт трансформаційних процесів у системі освіти «завис» між європейським вектором розвитку та пострадянськими стандартами освіти [1, с. 515]. Вважаючи проблему престижності актуальною, ми провели дослідження «Університет Донбасу та престижність спеціальностей» в університетах Донбасу. Престижність нами розуміється як результат співвідношення соціально значущих характеристик особистості зі шкалою цінностей, яка складалась у студентському середовищі, та розглядається в розрізі доказу збільшення економічних, юридичних та інформаційних напрямів навчання у ВНЗ Донбасу.

За підсумками аналізу студентських порталів та сайтів університетів¹, всі університети були розділені нами на медичні, технічні, гуманітарні (класичні та педагогічні) та сільськогосподарські. Нас цікавить трансформація університетів та їх організаційна динаміка, тому ми обрали найбільш, на наш погляд, трансформовані університети – технічні та гуманітарні (класичні та педагогічні). Класичними найчастіше виявлялись у минулому педагогічні ВНЗ, тому під аналіз підпадали і педагогічні університети, але були й такі, які на базі технічної освіти трансформувались у класичний університет, наприклад, Східноукраїнський національний університет ім. Володимира Даля. Він виявився єдиним на Донбасі, який важко було віднести до того або іншого класифікаційного критерію, тому ми його виключили.

Провівши якісний аналіз змісту освіти, напрямів підготовки, структурних підрозділів та міжнародного співробітництва, нами були відібрані університети, поділені на периферійні та центральні. Так, з урахуванням усіх критеріїв ми обрали чотири університети: *периферійний технічний* – Донбаський державний технічний університет (ДонДТУ), *периферійний гуманітарний* – Слов'янський державний педагогічний університет (СДПУ), *центральний технічний* – Донецький національний технічний університет (ДонНТУ) та *центральний гуманітарний* – Луганський національний університет ім. Тараса Шевченка (ЛНУ). Таким чином, обрано по два ВНЗ з Донецької та Луганської областей, де один з них периферійний, другий центральний.

¹ <http://mir-studenta.com/vuzy-ukrainy/>.

Об'єктом дослідження виступили студенти університетів Донбасу. **Предметом дослідження** є думка студентів щодо університетської освіти, престижності спеціальностей та перспективного шляху розвитку Донбасу. Випадковим чином було обрано групи і курси. Нас цікавлять студенти різних спеціальностей, які умовно можна розділити на чотири напрями: природничий, гуманітарний, технічний та економічний. На наступному етапі вибірки відбувається серійний відбір. ГС – студенти університетів Донбасу. ВС – 1600 студентів. ГС одного університету складає від 25 до 30 тис. осіб, тому ВС одного університету складає 400 осіб, за розрахунковою таблицею В. І. Паніотта та В. С. Максименка [2]. Тип вибірки – багатоступінчаста. Основа вибірки – список університетів Донбасу. Одиниці відбору – університети Донбасу; курси і групи; студенти.

Дослідження проводилось методом анкетування. Анкета для самозаповнення складалась із преамбули, інструкції до кожного питання, 10 питань та демографічного блоку. Умовно питання анкети можна розділити на блоки: «престижність університетів», «якість освіти», «перспективний розвиток Донбасу», «престижність спеціальностей» та «демографічний». Було опитано 1784 студента (N=1784), з них 411 студентів з ДонНТУ (23,0 % від загальної кількості опитаних), 449 – з СДПУ (25,2 %), 457 – АНУ (25,6 %), – 467 – ДонДТУ (26,2 %); 597 (33,5 %) анкетованих студентів були чоловіками та 1187 (66,5 %) – жінками. Така статева розбіжність пояснюється тенденцією опитування більшості студентів гуманітарних спеціальностей, де навчаються переважно жінки. З них навчалися на 1-му курсі 229 (12,8 %) студентів, на 2-му – 492 (27,6 %), на 3-му – 433 (24,3 %), на 4-му – 457 (25,6 %) та на 5-му – 173 (9,7 %). Відбір факультетів (інститутів) ґрунтувався на триєдиному аналізі направленості підготовки спеціалістів: соціальні та гуманітарні науки, технічні та формальні науки, природничі науки.

Гіпотези дослідження: 1. Студенти Донбасу бачать свій університет одним з найпрестижніших ВНЗ Донбасу; одним з престижних університетів України. 2. Студенти Донбасу бачать свій університет одним з непрестижних ВНЗ Європи. 3. Якість освіти в університеті не відповідає очікуванням студентів. 4. Для покращення якості освіти студенти пропонують удосконалити матеріально-технічну базу та збільшити кількість бюджетних і контрактних місць для навчання в університеті. 5. Найперспективнішим шляхом розвитку Донбасу студенти вбачають інформаційний та торговельно-комерційний. 6. Потрібними в першу чергу спеціальностями для успішного розвитку Донбасу студенти називають економічні, юридичні, медичні та інформаційні; в другу чергу – освітні, інженерні, металургійні та шахтарські. Непотрібними студенти називають спеціальності фізичної праці. 7. Серед престижних спеціальностей найчастіше студенти називають економічні, юридичні, медичні та інформаційні напрями підготовки. 8. Непрестижними спеціальностями студенти визначили робітничі, культурні, сільсь-

когосподарські напрями підготовки. 9. Якщо б студентам запропонували змінити безкоштовно спеціальність, вони б обрали економічні, юридичні та інформаційні спеціальності. 10. Відповіді студентів Донбасу будуть різнитись за університетами, факультетами, курсами та статтю.

У результаті опитування було встановлено:

В уяві студентів переважає оптимістично-ідеалістичне бачення навчального закладу Донбасу в системі європейської освіти. Для студентів Донбасу університет, де вони навчаються, є провідним у регіоні та Україні й займає середні позиції серед ВНЗ Європи. Так, на питання «З якими з наведених суджень асоціюється Ваш університет?» студентська думка розподілилась на «університет займає провідні позиції серед університетів Донбасу, України, Європи» та «університет займає середні позиції серед університетів Донбасу, України, Європи». З табл. 1 видно, що більшість студентів вважають, що їх університет займає одну з провідних позицій серед університетів Донбасу. Цікавим є факт, що студенти університету обласного центру (ЛНУ ім. Тараса Шевченка та ДонНТУ) впевненіше стверджували, що університет займає найпровіднішу позицію серед університетів Донбасу (21,2 % та 31,4 % відповідно), ніж студенти університетів периферії (ДонДТУ – 14,3 % та СДПУ – 10,5 %). Ситуація повторюється і стосовно масштабів України та Європи. Більшість студентів ДонНТУ (66,9 %) без сумнівів стверджують, що їх ВНЗ займає одну з провідних позицій серед університетів України, у свою чергу відповіді студентів ЛНУ розподілились майже навпіл між позиціями «займає одну з провідних позицій серед університетів України» та «займає середню позицію серед університетів України» (44,2 % та 44,4 % відповідно), більше половини респондентів периферійних університетів (СДПУ та ДонДТУ) приписали своєму ВНЗ середню позицію серед університетів України (52,8 % та 54,8 % відповідно). Знову найупевненішими були відповіді студентів ДонНТУ. Вони вважають, що їх університет в змозі зайняти середню позицію серед університетів Європи (62,8 %); трохи більше половини респондентів з ЛНУ та ДонДТУ підтримують думку студентів з ДонНТУ (50,8 % та 52,2 % відповідно), а ось відповіді студентів СДПУ розділились між «середньою» та «однією з останніх позицій» (37,0 % та 36,1 %).

Таким чином, територіальне розташування ВНЗ, його статус (державний або національний) впливає на відповіді респондентів про місце університетів серед ВНЗ Донбасу, України та Європи. Чим вищий статус та центральніше розташування, тим більш упевнені та позитивні відповіді.

Хотілося б підкреслити, що курс та факультет студентів майже не впливають на розподіл відповідей респондентів. За статевою ознакою чоловіки СДПУ менш оптимістичні, ніж жінки цього ВНЗ. Що ж стосується гендерного розподілу відповідей інших університетів, то вони практично не відрізняються.

Таблиця 1

«3 якими з наведених суджень асоціюється Ваш університет?»

Варіанти відповідей	Регіон	Університет			
		ДонНТУ	СДПУ	ЛНУ	ДонДТУ
Займає най-провіднішу позицію серед університетів:	Донбасу	31,4 %	10,5 %	21,2 %	14,3 %
	України	7,5 %	3,8 %	7,2 %	5,1 %
	Європи	2,4 %	1,6 %	4,8 %	1,3 %
Займає одну з провідних позицій серед університетів:	Донбасу	63,7 %	47,0 %	58,4 %	58,9 %
	України	66,9 %	24,5 %	44,2 %	36,2 %
	Європи	18,5 %	6,2 %	10,9 %	9,4 %
Займає середню позицію серед університетів	Донбасу	3,6 %	36,5 %	18,4 %	25,1 %
	України	22,9 %	52,8 %	44,4 %	54,8 %
	Європи	62,8 %	37,0 %	50,8 %	52,2 %
Займає одну з останніх позицій серед університетів	Донбасу	0,7 %	5,3 %	1,8 %	1,3 %
	України	2,2 %	15,4 %	3,7 %	3,9 %
	Європи	13,9 %	36,1 %	27,8 %	31,0 %
Займає най-останнішу позицію серед університетів	Донбасу	0,5 %	0,2 %	0,2 %	0,4 %
	України	0,0 %	2,0 %	0,4 %	0,0 %
	Європи	1,9 %	16,0 %	4,8 %	5,8 %

Якість освіти в університеті відповідає очікуванням студентів. Для удосконалення освітніх послуг опитані найчастіше називали: «збільшення кількості місць навчання», «удосконалення матеріально-технічної бази» та «удосконалення майстерності викладання матеріалу викладачами». У питанні про очікування якості освіти студентам пропонувалась номінальна прогресивна шкала, яка складається з 10 позицій, де 1 – «зовсім не відповідає моїм очікуванням» та 10 – «цілком відповідає моїм очікуванням». Аналізували ми таким чином: розбили шкалу як систему координат, так ми отримали, що позиції шкали з 1 по 5 мають невідповідний характер очікувань, а позиції – з 6 по 10 – відповідний. Таким чином, 80,9 % респондентів відповіли, що якість освіти в університеті, де вони навчаються, відповідає їхнім очікуванням, 17,9 % – освіта в університеті, де вони навчаються, не відповідає їхнім очікуванням та 1,2 % відмовились відповідати на питання. Ні стать, ні курс, ні факультет, на якому навчаються респонденти, не впливає на їх вибір, тобто відповіді одноставні, лише зауважимо, що відсоток довіри до якості університетської освіти найбільший у ВНЗ технічної направленості (ДонНТУ – 87,3 %, ДонДТУ – 86,1 %), в той час як

найбільший відсоток недовіри та небажання відповідати на питання у студентів СДПУ (27,4 % та 2,4 % відповідно). Можна припустити, що студенти цього ВНЗ або не впевнені у своїй відповіді, або не хочуть негативно оцінювати якість освіти свого університету з етичних або особистих міркувань. Найчастіше для удосконалення освіти у своєму університеті студенти пропонують: «збільшення кількості місць навчання», «удосконалення матеріально-технічної бази» та «удосконалення майстерності викладання матеріалу викладачами».

Проранжовані відповіді студентів різняться за університетами. При цьому, ранги перших трьох місць суголосні, але слід відзначити, що тільки студенти СДПУ зазначили серед пропонованих позицій необхідність удосконалення контролю знань. З вищесказаного можна зробити висновок, що студенти Донбасу вважають масовість отримання вищої освіти (доступність вищої освіти для кожного) необхідною для розвитку здорового суспільства, а також виявлені деякі тези щодо удосконалення роботи університету (науково-методичне забезпечення, майстерність викладачів і матеріально-технічну базу), що дає підстави говорити про комерційність надання освітніх послуг за принципом конвеєра. Звісно, при цьому спостерігається певна суперечність між відповіддю «якість освіти відповідає моїм очікуванням» та різнобарвністю думок щодо вживання заходів адміністрації для поліпшення якості освіти в університеті.

Найперспективнішим шляхом подальшого розвитку Донбасу більшість студентів вбачають індустріально-промисловий. Більше половини, 61,8 % респондентів зазначили індустріально-промисловий шлях, 14,9 % – інформаційний, 8,4 % – торгово-комерційний, 7,8 % – аграрний, значно менше респондентів вважають бажаним шляхом розвитку Донбасу споживацький та обслуговуючий (2,1 % та 3,7 % відповідно). Приналежність студентів до ВНЗ не впливає на результат відповіді опитаних, лише зазначимо, що найбільший відсоток відповідей про індустріально-промисловий шлях був у студентів периферійних університетів: ДонДТУ – 71,3 % та СДПУ – 70,6 %, для порівняння у ЛНУ – 50,1 % та ДонНТУ – 54,5 %. Така тенденція може бути пояснена двома взаємопов'язаними факторами: перший полягає у сконцентрованості найбільшої частини робочої сили у промисловості на підприємствах міст, другий – у сконцентрованості на доволі маленькій площі декількох промислових підприємств у місті середнього значення. Наприклад, у Слов'янську на площі 58,9 км² працюють три величезних підприємства: Слов'янський завод важкого машинобудування, завод будівельних машин та Слов'янський механічний завод, не враховуючи інші менші; в Алчевську (Комунарську) на площі 50 км² – Алчевський металургійний комбінат, Алчевський коксохімічний завод та завод «Метали та полімери» та ще 14 підприємств.

Ні курс, ні гендерна приналежність студентів не впливають на їх відповіді. На вибір перспективного розвитку Донбасу студентами не впливає і факультет навчання, лише зазначимо, що серед інших відповідей студенти, які навчаються на факультетах інформаційно-програмувального напрямку, зазначають інформаційний шлях розвитку, а економіко-управлінського – комерційний.

Серед найважливіших професій для подальшого успішного розвитку Донбасу студенти назвали: працівників у медичній, економічній, юридичній, інформаційній, освітній, науковій, металургійній та шахтарській сферах. Серед неважливих професій – працівників сфери туризму, торгівлі, обслуговування, різноробочих, діячів культури, кіно-, телемистецтва, образотворчого мистецтва та офісних працівників. Позиція «дуже важливі» регресує, а позиція «неважливі» прогресує, що є доказом валідності відповідей на питання.

Найпрестижнішими спеціальностями студенти вважають спеціаліста юриспруденції, медицини, економіки, інформаційних технологій та освіти. Перші 10 позицій ми вирішили проаналізувати більш ретельно. Так, перші три позиції рейтингу найпрестижніших професій корелюють між собою, вже після п'ятої позиції бачимо розбіжності відповідей залежно від університету. Наприклад, університети технічного профілю зазначили важливість інженерно-технічних, шахтарських і металургійних спеціальностей, а гуманітарні – спеціалістів у сфері лінгвістики, освіти, науки та журналістики, також службовців МВС. Загалом такий розподіл був очікуваний. Зазначимо, що спеціальності у сфері менеджменту, аудиту та інформаційних технологій хоча й отримали різні місця в рейтингу від університетів, але мають значення для студентів як необхідні спеціальності для розвитку свого регіону. Такий же очікуваний результат ми отримали при розподілі відповідей студентів за направленістю їх підготовки. Виявилось, що до п'ятірки рейтингу увійшли спеціальності профілю направленості студентів та, як вже зазначалось, економічні, юридичні й медичні спеціальності. Таким чином, ми виявили, що студенти бачать свою спеціальність однією з важливіших для успішного розвитку Донбасу поряд з незмінними економічними, юридичними та медичними. За гендерним розподілом та курсами відповіді студентів не різняться.

Проаналізувавши кореляції деяких питань, ми дійшли висновку, що для різних шляхів розвитку Донбасу потрібні однакові спеціальності, серед яких першими названі працівники у медичній, економічній, юридичній, освітній, інформаційній сферах, шахтарській та підземні спеціальності, а в другу чергу для індустріально-металургійного шляху – металургійні та інженерні спеціальності, аграрного – аграрні спеціальності, інформаційного – програмно-інформаційні. Серед непотрібних – різноробочі, працівники туризму і дозвілля, журналістики та видавничої справи, листоноші, телеграфісти. Цікавим є те, що для обслуговуючого шляху неважливими виявилися спеціальності управлінського апарату, а для

торговельно-комерційного – діячі культури. «Престижні» та «непрестижні» спеціальності співпадають з «потрібними» та «непотрібними». Лише зазначимо, що з економічними спеціальностями ситуація повторюється і мають місце відхилення щодо спеціальностей управління та механізації.

Висновки. Гіпотези дослідження були перевірені. Гіпотези 1, 2, 7, 8 та 9 підтвердились повністю. Дійсно, студенти Донбасу бачать свій університет одним із найпрестижніших ВНЗ регіону та України. Територіальне розташування ВНЗ, його статус (державний або національний) впливає на відповіді респондентів про місце університетів серед ВНЗ. Чим вищий статус та центральніше розташування, тим більш упевнені й позитивні відповіді. Серед найважливіших професій для подальшого успішного перспективного розвитку регіону студенти дійсно виділили в першу чергу медичні, юридичні, економічні та інформаційні професії, у другу – освітні, інженерні, шахтарські та металургійні. Непотрібними виявились працівники фізичної роботи, туризму, торгівлі й діячі культури. Така ж само картина окреслилась і з престижними та непрестижними професіями.

Гіпотези 5 і 10 підтвердились частково. Для удосконалення якості освітніх послуг студенти пропонують крім «збільшення кількості навчальних місць» та «удосконалення матеріально-технічної бази» ще й «удосконалення майстерності викладання матеріалу» та «удосконалення системи оцінювання та контролю знань студентів», що є доказом незадоволеності студентів новою Болонською системою освіти. Цікавим для нас виявився той факт, що студенти не хотіли б змінити свою спеціальність, що означає свідомий вибір професійного напрямку. Третина опитаних зауважили, що змінили б свою спеціальність на юридичні, економічні, медичні спеціальності та переклад. Зауважимо, що лише студенти факультетів інформаційно-програмувальної та будівельної направленості хотіли б залишитись у своїй сфері й змінити лише спеціалізацію. Це дозволяє зробити припущення, що студенти цього напрямку свідомо вступають на факультет без конкретної спеціалізації, лише для отримання диплома цієї галузі. Цікавими здаються і відповіді студентів факультетів фізико-математичної спрямованості. Вони хотіли б змінити свою спеціальність на перекладацький напрям, що знову дозволяє зробити припущення, що студенти цього напрямку підготовки не пройшли конкурс на спеціальності філології (перекладу) та вступили на інші будь-які напрями.

Гіпотези 3, 4, 6, 11 не підтвердились. Виявилось, що студенти задоволені якістю освіти, вона відповідає їх очікуванням. Оптимістичними є погляди щодо займаної позиції ВНЗ серед університетів Європи. Ми припускали, що відповіді будуть більш негативними. Цікавим виявився факт, що більше половини опитаних бачать перспективний шлях розвитку Донбасу у розвитку важкої промисловості, що, на наш погляд, є стереотипним розумінням регіону як

потужного промислового комплексу України, який склався історично. Загалом відповіді студентів Донбасу виявилися сталими та відносно однотайними.

Таким чином, результати дослідження дозволяють зробити висновок, що найперспективніший шлях розвитку нашого регіону, на думку студентів, є індустріально-металургійним з найпрестижнішими спеціальностями юридичного, економічного, медичного та інформаційного напрямів. Що, насамперед, викликає низку питань, які стосуються перспектив інженерних та технічних професій.

Список літератури: 1. Калініна К. М. Університет Донбасу, як суб'єкт трансформаційних процесів в системі освіти / К. М. Калініна // Вісник Одеського національного університету. Одеса. – Т. 16. – Вип. 10 «Соціологія і політичні науки». – 2011. – С. 513–519. 2. Паниотто В. И., Максименко В.С. Количественные методы в социологическом исследовании [Электронный ресурс] / В. И. Паниотто, В. С. Максименко. – Киев, 2003. – Режим доступа: <http://ecsocman.hse.ru/text/19153534/>.

Надійшла до редколегії 25.09.2012

Раскрыто современное состояние университетов Донбасса. Проанализировано мнение студентов о престижности университетов в региональном, национальном и европейском образовательном пространстве, качестве университетского образования, востребованности и престижности специальностей региона и его перспективном пути развития.

The present state of Donbas universities is exposed. Students opinion is analysed of the prestige of universities in regional, national and European educational space, the quality of university education, highly sought and of prestige of specialties of region and its perspective way of development.

УДК 316.334:796

Ю. В. Мосаєв

СОЦІОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ФУТБОЛЬНИХ ДЕРБІ КРАЇН ПІВНІЧНОЇ ЄВРОПИ

З'ясовано соціальні передумови та закономірності футбольних дербі країн Північної Європи. Проаналізовано особливості футбольних дербі в різних частинах країн північної Європи залежно від соціальних та демографічних особливостей регіонів.

Футбольні дербі є своєрідним відображенням соціальних перипетій, які відбуваються в рамках суспільства. Футбольні дербі в країнах Північної Європи мають відмінну від континентальної Європи специфіку, оскільки розвиток спорту та футболу зокрема в цих країнах відповідає принципам соціальної справедливості та соціальної держави найбільшою мірою. Саме тому дослідження футбольних дербі в країнах Північної Європи має інтерес як для